

Поліфункційність гіпотез (на матеріалі мас-медійного мовлення)

У статті з'ясовуються особливості реалізації функції гіпотези за умови використання у висловлюванні виражальних засобів синтаксису. Окреслюється комунікативно-прагматична роль стилістичних фігур у сучасному мас-медійному мовленні. Розглядаються функційні настанови текстів, що виконують функцію гіпотези.

Ключові слова: *функція гіпотези, комунікативно-прагматична функція, функційне призначення, виражальні засоби синтаксису, публіцистичний стиль, інформаційне мовлення.*

У сучасній лінгвістиці дедалі посилюється інтерес до прагматичних аспектів мовлення різного функційного призначення. Комунікативно-прагматичні функції та виражальні засоби синтаксису постійно перебувають у колі зацікавлень мовознавців, однак низка питань залишається недостатньо опрацьованим. Так, науковці зробили загалом успішну спробу витлумачити комунікативно-прагматичну функцію мовних одиниць (Е. Азнаурова, Ю. Дітман, Л. Кисельова, Н. Лиса, Н. Перфільєва), типологізувати їхні комунікативно-прагматичні функції (А. Загнітко, Н. Перфільєва, Л. Рижова, М. Скаб, І. Сусов та ін.). Увагу дослідників привертає проблема виражальних засобів синтаксису тому вони сходяться на тому, що майстерне володіння автора тексту синтаксичними виражальними засобами є важливою передумовою комунікативної ефективності мовлення.

Прагматично потужні мас-медійні тексти реалізують різноманітні комунікативно-прагматичні функції, що є засобами впливу на поведінку та свідомість людей у процесі спілкування. Комунікативно-прагматичні функції мас-медійного мовлення поділяються на функції

³⁵ Мелкумова Тетяна Володимирівна, кандидат філологічних наук, Криворізький національний університет

повідомлювальної та переконувальної настанови. Повідомлювальними функціями є актуалізаційна (нагадування), власне репрезентативна (повідомлення), експозитивна (підстави та аргументи повідомлень), корегувальна, посилювальна (сенсифікуюча), стверджувальна та ін.

До переконувальних функцій належать апелятивна (функція привернення уваги реципієнта), волюнтаривна (директивна), експресивна, комісивна (обіцянка), оцінна функція, функція гіпотези [2, 8-9]. При переконанні мовець аргументовано впливає на слухача, намагається змінити його ментальний стан, змусити погодитися з певною думкою, пристати на ту чи ту позицію. Повідомлення має помірнішу прагматичну впливовість. Проте й власне фактуальна інформація здатна змінити погляди, вартісні орієнтири, змодельовати свідомісні стереотипи світобачення. Прагматична сила мовлення підвищується при використанні стилістичних мовних засобів, зокрема синтаксичних [1, 128].

Виразальні засоби синтаксису класифікують залежно від природи виразності синтаксичної моделі. Виразність може бути спричинена розширенням структури (градація, паралелізм,..), її редукцією (безсполучниковість, еліпсис,..), зміною порядку розташування компонентів (інверсія, хіазм,..) тощо. Засоби всіх різновидів увиразнюють мас-медійні тексти, а взаємодія стилістичних фігур ще потужніше посилює прагматичний вплив мовлення.

Тексти, у яких мовець конструює гіпотезу, робить припущення, прогноз, визначає умови, за яких можлива певна подія, реалізують функцію гіпотези. Окрім повідомлювального призначення, функція гіпотези сприяє посиленню переконувального ефекту текстів. Прагматична мета висловлювання «гіпотеза» нечасто реалізується в публіцистичному мовленні; подекуди гіпотези висуваються й авторами інформаційних, переважно коментарних текстів, або запозичуються ними, наприклад, з ораторських промов і наводяться в цитатах. Експлікації цієї функції можуть допомагати виразальні засоби синтаксису, і це посилює прагматичний вплив мовлення різного функційного призначення [3, 86].

Метою статті є визначити особливості реалізації функції гіпотези за умови використання у висловлюванні виразальних засобів синтаксису. Джерельною базою розвідки послужили матеріали газет «Вісті Придніпров'я», «Дзеркало тижня», «Україна молода; виступи учасників телешоу «Один за всіх», «Свобода слова» і «Я так думаю» тощо.

Реалізації функції гіпотези часто сприяють стилістичні фігури, виразність яких ґрунтується на розширенні синтаксичної структури. При висуненні припущень автором тексту ампліфікація нерідко взаємодіє з синтаксичним паралелізмом, як-от: *Ми могли заслухати: а - генерального прокурора, б – голову МВС, в – Харківську міську владу, проголосувати запит, провести парламентське слухання, створити комісію, виїхати* [ЯТД, 17.04.2008]; *І мені здається, зараз і «Наша Україна», і Блок Юлії Тимошенко шукають привід з тим, щоб вийти із цієї коаліції, вийти із цієї ситуації, максимально перекалавши провину за провали економічні, соціальні, політичні на своїх колег. Це спостерігається в дискусії і тут в залі, це спостерігається і в Верховній Раді* [ЯТД, 17.04.2008]; *Але не варто забувати й те, що 1979 року саме СРСР розв'язав війну проти Афганістану і якби цієї війни не було, то, можливо б, Усама бен Ладен і не полишав своєї Саудівської Аравії, і не було б ніяких моджахедів, і взагалі ніяких проблем* [Ст, 2001, № 12, с. 100]. У наведених контекстах прагматична мета «гіпотеза» сприяє реалізації повідомлюваної та переконувальної настанов публіцистики. Гіпотеза набуває поліфункційності завдяки інформативності та потужному впливу на свідомість реципієнтів.

Для публіцистичного мовлення характерне поєднання стилістичних фігур при реалізації будь-якої комунікативно-прагматичної функції. Так, анафора й епіфора, об'єднуючись, інтенсифікують функцію гіпотези, наприклад, у такому контексті, побудованому за принципом синтаксичного паралелізму: **Казочка перша: кажуть, спеціально придумали пронумеровані бюлетені з контрольним талоном, аби за номерам на бюлетені та номером талона, який записується в комісії, точно визначити, за кого проголосував виборець. Я знаю, що це брехня...**

Казочка друга: кажуть, член дільничної виборчої комісії розписуватиметься на виборчому бюлетені, аби знати, за кого людина проголосувала. Я знаю, що це брехня...

Казочка третя: кажуть, прозорі скриньки для голосування придумали спеціально для того, щоб бачити, за якого кандидата голосує виборець. Я знаю, що це брехня...

Казочка четверта: кажуть, у день виборів на виборчих дільницях будуть вести фото- та відеозйомку, аби бачити, за кого людина віддає свій голос. Я знаю, що це брехня... [УМ, 28.10.2004]. Наведений текст має і виразно переконувальне спрямування, і насичений репрезентативний зміст.

Посилювати прагматичний ефект публіцистичного висловлювання може анантаподотон – фігура, за якої речення набуває неочікуваного закінчення, як-от: *Корупція стала невід'ємною складовою, своєрідною основою системи державної влади. У цьому сенсі **таке негативне явище може***

відігравати і – хоч як це парадоксально – **позитивну роль**, уможливаючи реалізацію завдань, які без корупції залишилися б просто нездійсненними [Ст, 2010, № 5, с. 194]. Цей засіб може допомагати й інформаційному тексту в реалізації функції гіпотези: *Для всіх, хто гірко розчарувався у «єдиному гідному кандидатові у Президенти», «красені, виборчу листівку з портретом якого не соромно повісити на стіну», «високопоставленому кадебісту, який захищав інтереси репресованих» (!), чи як там ще під час президентських виборів іменували Марчука, є хороша новина: можливо, на наступних «великих перегонах» ви зможете висловити Євгенові Кириловичу своє гучне «фе»* [УМ, 01.08.2003]. Анантаподотон (*хороша новина: висловити гучне «фе»*) сприяє виконанню функції гіпотези, оскільки містить іронічно забарвлений прогноз мовця стосовно майбутніх виборів. Ампліфікація характеристик депутата виражає негативне ставлення до нього адресанта (оцінна функція).

Гіпотеза функціонує й у такому інформаційному контексті: *Чомусь здається, якби Прем'єр-міністр визнав, що, мовляв, справді «загальмував» із продовольчою кризою, прогледів, недооцінив, – народ побурчав би трохи, перехилив сто грамів і, можливо, забув чи вибачив* [УМ, 01.08.2003]. Дві низки ампліфікації реалізують різні комунікативно-прагматичні функції. Ампліфікація *загальмував, прогледів, недооцінив* сприяє вираженню негативної оцінки діяльності політика мовцем (оцінна функція). Ампліфікація *побурчав би, перехилив сто грамів і, можливо, забув чи вибачив* допомагає мовцю спрогнозувати, висловити гіпотезу (функція гіпотези). Поліфункційність посилює прагматичний вплив гіпотетичних висловлювань.

Нерідко реалізації функції гіпотези сприяють риторичні фігури. Серед таких помітно вирізняється риторичне питання як у таких публіцистичних текстах: *А може, саме те, що люди моляться різним богам, і є доказом розумності світу, для якого монотонність означала б банкрутство? І, може, майбутнє – за великодушністю?* [Ст, 2001, № 12, с. 75], так і в інформаційному мовленні: (1) *Ми вже якось ставили запитання: а чому б для початку не створити, приміром, спільну корпорацію з розробки Тюменських нафтогазових родовищ?* (2) *Чому ми постійно створюємо якісь концерни й консорціуми з росіянами із використання винятково українських об'єктів народного господарства?* [ДТ, 27.12.2003]. Функцію гіпотези виконує риторичне питання (1). Риторичні питання ампліфікуються, завдяки чому мовець набуває можливості донести до адресата низку прагматичних намірів. Приховане директивне значення можна розпізнати, перебудувавши перше із запитань (*а давайте створимо*). Власне репрезентативну функцію в питанні (2) легко виявити через його трансформацію (випущення питального слова залишає тільки опис співробітництва з росіянами). Контексту притаманна й апелятивна функція.

Стилістичні фігури, що виразні завдяки зіставленню компонентів, нечасто допомагають посилити гіпотезу в публіцистичному тексті: *Немає вже єдиного кандидата. Можливо, буде, можливо, не буде* [ОЗВ, 14.04.2008]; *...виявиться, що потім насправді в Україні є «дві політичні нації»: «західники» (неукраїнці, позаяк перебувають під впливом Заходу) і «українці», які є «справжніми українцями» тією мірою, якою прагнуть воз'єднатися з Росією* [Ст, 2007, № 10, с. 84]. Змодельовані мовцем припущення, у виразненні протиставленням, повідомляють про можливі варіанти розвитку подій, а також є спробами переконати реципієнтів у проблемності висвітлюваного питання.

Поєднання стилістико-синтаксичних засобів допомагає виявленню інтенціонального значення «припущення, гіпотеза» у такому інформаційному контексті: *Може, він згадав, що Червоненко не тільки в Ющенка права ліва рука, а й у його сердечного друга Вадима Рабиновича? Може, в такий спосіб президент-непрезидент компенсує Євгенові Альфредовичу довгограючу-гуляючу чутку про те, що той є громадянином Ізраїлю, а не України? Може...* [УМ, 28.10.2004]. Антитеза з оцінним значенням (*президент-непрезидент*), плеоназм *довгограючу-гуляючу* (посилюється довготривалість чутки; інтенсифікується посилювальна функція), усічення останнього речення увиразнюють мовленнєвий уривок, сприяючи досягненню різних прагматичних цілей (винесення оцінки, посилення характеристики, висловлення припущення).

Функція гіпотези публіцистичного мовлення може бути інтенсифікована використанням стилістичних фігур, для яких характерна зміна порядку розташування компонентів синтаксичної структури. При цьому засоби часто взаємодіють один з одним. Так, анантаподотон може функціонувати разом з інверсією, посилюючи експлікацію функції гіпотези: *Ми якщо не будемо дотримуватись прийнятої процедури ухвалення рішення, тоді це рішення має бути визнано або незаконним, або неконституційним. Тому що, в протилежному разі, ми можемо опинитись в ситуації, коли абсолютно в незаконний спосіб можуть з'являтися закони* [СС, 13.09.2010].

Рідко задля інтенсифікації функції гіпотези використовуються стилістичні фігури, виразність яких забезпечується використанням графічних та інтонаційних засобів. Наведемо приклад інтерпеляції: *Я,*

ви знаєте, боявся б коаліції, коли у нас було б все спокійно, коли не було б дискусій. Ми б тоді наламали таких дров, від яких країна і люди не отямлися б [ВП, 18.06.2010]. Безперечно, інтерпеляція (фігура, в якій автор перериває потік мовлення, щоб звернутися до слухача, щось ствердити чи заперечити) надає апелятивності мовленню, а в цьому разі й посилює прагматичну мету публіцистичного тексту.

Виразно реалізує функцію гіпотези така парцельована конструкція: *А далі риторичне запитання. І що ж міністерство закордонних справ України? Знов виступить із заявою чиновник-дипломат третього ешелону і скаже: вони (Росія) мали право! Закривати, принижувати національну гідність, ліквідувати, забороняти. Сум!* [УНІАН, 27.12.2010]. Інформаційний контекст увиразнений риторичними фігурами (питання, вигук, оклик) й ампліфікацією. Окрім припущення, надфразна єдність виконує такі функції – експресивну (звинувачення), апелятивну (звернення до реципієнтів), оцінну (оцінка окремого аспекту державної політики). Усі ці функції спрямовані на переконання, що не є характерним для інформаційних текстів, основним призначенням яких є інформувати, а при потребі (не за бажанням автора висловити власне бачення) й коментувати повідомлюване.

Отже, тексти, у яких реципієнти ознайомлюються з гіпотезами та прогнозами автора, реалізують функцію гіпотези. Ця комунікативно-прагматична функція експлікується в мовленні переважно за сприяння стилістичних фігур розширення синтаксичної структури (анафора, ампліфікація, паралелізм тощо). Функція гіпотези спрямована на реалізацію не тільки повідомлюваної функційної настанови мас-медійних текстів, а й на коментування / переконання, що забезпечує посилений комунікативно-прагматичний вплив гіпотетичних висловлювань.

Література

1. Арешенков Ю. Місце інформаційного мовлення в системі функційних стилів / Юрій Арешенков // Східнослов'янські мови в їх історичному розвитку: зб. наук. праць, присвячених пам'яті проф. С. П. Самійленка. – Частина II. – Запоріжжя: ЗДУ, 1996. – С. 125–128.
2. Доленко М. Т. Сучасна українська мова: навч. посіб. / М. Т. Доленко, І. І. Дацюк, А. Г. Кващук. – [3-тє вид., перероб. і доповн.] – К.: Вища школа, 1987. – 352 с.
3. Онищенко І. В. Категорія оцінки та засоби її вираження в публіцистичних та інформаційних текстах: дис. ... канд. філол. наук: 10.02.01 / Ірина Володимирівна Онищенко. – Дніпропетровськ, 2005. – 196 с.

Використані джерела

ВП	– «Вісті Придніпров'я», обласна газета
ДТ	– «Дзеркало тижня», газета (м. Київ)
ОЗВ	– «Один за всіх», ток-шоу («1 канал»)
СС	– «Свобода слова», ток-шоу (ICTV)
Ст	– «Сучасність», журнал (м. Київ)
УМ	– «Україна молода», газета (м. Київ)
УНІАН	– «УНІАН», Українська національна інформаційна агенція новин
ЯТД	– «Я так думаю», ток-шоу («1+1»)

Polyfunctionality of hypothesis (on the basis of media speech)

Melkumova T. W.

Kyryvi Rih National University, Kryvyi Rih, Ukraine

The article deals with the pragmatic role of stylistic figures in journalistic and informational contexts that realize the hypothesis function. It is examined the mass media texts which are powerful tools for influencing on the behavior and consciousness of people in the process of communication.

Keywords: *function hypothesis, communicative and pragmatic function, functional purpose, expressive means of syntax, journalistic style, informative speech.*